

Coperta: Alexandru Antonescu
Viziune grafică și tehnoredactare: Liviu Stanciu
Lector: Diana Câmpan, Ilie Trif

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Paradoxul creștin și cartea tinereții / vol. coord. de Pr. Ilie Trif
Trif. – Alba-Iulia: Reîntregirea, 2008
Bibliogr.
Index.
ISBN 978-973-7879-77-6
I. Trif, Ilie (coord.)
28

© REÎNTREGIREA, 2008
Edit. Reîntregirea,
Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei
Str. Mihai Viteazul, Nr. 16, Alba Iulia, România
Tel: 0258/811690 (secretariat)
0258/818188, int. 122 (editură)
www.reintregirea.ro
Comenzi carte: 0258/810373 sau pe www.reintregirea.ro

Paradoxul creștin și cartea tinereții

Voluam coordonat de Pr. Ilie Trif

*Tipărită cu binecuvântarea
Înalt Prea Sfințitului Părinte Andrei,
Arhiepiscop al Alba Iuliei*

Alba Iulia, 2008

De juventute mea

MIHAIL NEAMȚU

Este oare vanitatea matca necesară a unui jurnal de tinerețe? Rămâne oare retrospecția un paravan prea străveziu pentru nevoia legitimă a cunoașterii de sine? Uităm oare prea ușor cuvintele psalmistului care, aflat în fața Celui prea-înalt, mărturisea: „o mie de ani înaintea ochilor Tăi sunt ca ziua de ieri, care a trecut și ca straja nopții” (Psalmul 89, 4)?

Nu cred că această bănuială este neapărat îndreptățită. Scriem uneori despre trecutul care ne-a marcat indelebil din teama de-a muri tineri și inutili. Anamneza literară este, totodată, parte a unei culturi a mărturisirii la care invită experiența libertății interioare și exercițiul teologico-politic al reprezentării unui Crez dificil în spațiul deschis al neutralității lumii. Decembrie 1989 este o dată care invită la aprofundarea simplitii datoriei în raportul persoană-comunitate. Lucrul este cu atât mai mult valabil pentru membrii cercului junimist din sânul Bisericii ortodoxe române, coagulat cu mari dificultăți în anii grizonanți ai tranziției. Neîndoios: un narcisism trist și reproabil ispitește, prea adesea, elocvența unor voci din această generație. Îngerul păzitor ne este arareori locatar în camera de lucru pentru a vorbi despre destin, la persoana întâia singular. Nici măcar virtutea geniului nu exonerează voiața de notorietate într-o cultură altminteri strămtorată, lipsită de intuițiile care fac istorie și îndatorează viitorul cu prinosul recunoștinței. Pseudonimul, la rândul său, nu

schimbă cu nimic problema atât de frecvent carentă a autenticității confesive.

Ce face, atunci, un jurnal bun, demn de o minimă atenție? El include, în buna tradiție augustiniană, acea mărturisire sinceră capabilă să avanseze tehnica „ștergerii de sine” (self-effacing). Diariul lipsit de meschina auto-referențialitate a orgolului auctorial propune mai curând o reflecție comunitară; el restituie nuanțe ale timpului inevitabil pierdut și, de aceea, repovestit în sens terapeutic. Trebuie să învățăm mereu să vorbim despre lucrurile care nu ne aparțin – deși ne ating chemările sufletești de adâncime. Peste veacuri rezistă doar puritatea anonimă a acelei priviri care surprinde enigma prezentului: modul bizar-miraculos în care timpul ni se scurge printre degete – mai ales pentru cele înarmate cu o peniță.

Nici o operă scrisă nu redă integritatea unui ego narativ fluctuant – Dumnezeu vorbește fără scriptă atunci când spune: „Eu sunt Cel ce sunt” (Exod 3, 14). De aceea, sfinții abandonează rutina lecturilor masive sau ambiția construirii unui labirint tipic medieval într-o presupusă „biblioteca universalis.” Noi ceilalți, oameni din pridvor, reflectăm adesea umbra neființei – refuzuri, eșecuri, intersecții, promisiuni. Creștinii educați, scriitorii sau personaje strict colocale, știu totuși că n-au făcut un rămășag necondiționat cu posteritatea istorică. De aceea, pe piața roștilor făcute din cuvintele bune de mâncat, suntem datorii cu „momente și schițe” de o bună parte fundamentală, capabile să aducă la suprafață poetica religioasă a unui vast continent de credință, nădejde și dragoste – en Christo.

Un jurnal scris „pre dulcea limbă românească” cere reconstituirea câtorva repere pierdute – cu precădere în dezordinea dictată de actuala ignoranță populară față de tezaurul tradiției ecleziale. Tinerii ai căror ani de formare

coincid cu limpezirea soartei politice a României post-comuniste știu că s-au bucurat de șansa exodului nestingherit către țări ale lumii cu un relief greu de aproximat la depărtare. De la urmele de paleocreștinism dobrogean până în Egiptul mănăstirilor copte, din cețoasa Scoție spre torida Spanie și Italia sudului mediteraneean, pelerinul studios a întâlnit lucruri care merită împărțite măcar oblic, sub titlu de împrumut.

În sfârșit, spovedania care edifică și hrănește nu are termene. De aceea, jurnalul nu este amenințat de provizorat – precum isprăvile nobile și tot mai rare ale marilor savanți. Mărturisirea mai cere, în plus, o invitație – poate chiar o rugămintă reînnoită. Paginile de mai jos sunt răspunsul oferit unei asemenea chemări, adresate pe nota unei fraternități cordiale. Ele descriu etapa formatoare a „exilului academic” în Occident – un timp petrecut în Bavaria, marcat de nostalgii auto-cenzurate și elanuri depeizante. Interesul cald al editorului pentru aceste fărăme le justifică poate publicarea, măcar în parte.

1999, ianuarie

După ultima mineriadă nu renunț la cetățenie dar îmi doresc urgent o bursă în orice exil imaginabil. Consimt fericit la globalizare – fenomen în care nu citesc deloc o amenințare la adresa catolicității conștiinței creștine. Înțeleg, spre sfârșitul primei etape de parcurs universitar, că ratarea personală este înrădăcinată într-o demisiune comunitară. Universitatea nu recoltează excepția și nu generează proiecte cu bătaie istorică; bucuriile unei pedagogii nemijlocite sunt puține; rare sunt acele tautologii ale prea-plinului; profesorii își salvează salariul sau monopolul pe informație, studenții se descurcă ca pești pe

uscat și învățat, înainte de toate, cum să emigreze în oceanul nord-atlantic al șanselor.

Ceea ce trebuie „furat” de la occidentali, încep să înțeleg, este arta ieșirii din superstiția balcanică a improvizăției. Ruptura față de vechile cutume (nepotisme etc.) cere ieșirea din etosul haiduciei romantice – depășirea „stadiului tribal” (conștiința de grup) pentru accesul la „stadiul civilizat” de reflecție (conștiința comunitară). Paraliza sau mediocritatea instituțiilor de stat lasă, e adevărat, șansa asocierii civice sau profesionale – ceea nu îți face biografia mai puțin vulnerabilă sau volatilă. Fără instituționalizarea unor proiecte comunitare cu certă ereditate istorică și un generos viitor plauzibil (proiectul unei reviste, bunăoară) tinerii riscă un suicid lent. Coagularea unei echipe eficiente cere curajul viziunii și implică grade superioare de abandon al confortului privat și al calendarului de propășire personală.

Românii semnează foarte puține contracte și, astfel, se ceartă cu maximă ușurință. Eșecul și extrema uzură personală apare acolo unde lipsește inteligența contractualizării unor raporturi. Recursul la argumentele intime de tipul „fidelitate”, „ascultare”, „empatie”, „înțelegere” (și reversul lor: „trădare”, „neînțelegere”, etc.) amenință climatul liber al prieteniei. Or, raportul de amiciție funcționează doar când amenințarea reglementărilor de tip juridic (limbajul drepturilor omului) se ține departe. Măsurătoarea implicării într-un proiect de voluntariat nu se reglează prin impunerea totalitară de ierarhii invizibile, prin descoperirea țapilor ispășitori, prin cultivarea orgolioasă a parantezelor auto-referențiale și revendicare dreptului de pre-empțiune. Știința raportului „public” versus „privat” împreună ideea de reprezentare

legitimă, nu ți-o predă însă nimeni. Ne-am născut, într-un fel, orfani.

2000, august

Eremo Santa Croce. Apoi, Școala de Tescani și „arta lecturii” tangență la Scripturi, nemijlocit alături de viitorii „boieri ai minții.” Validitatea proiectului *Archaeus* (revistă de istoria religiilor) mi se pare pregnantă din perspectiva unei arheologii a convergențelor morfologice pe care atâtea tradiții spirituale le probează. Ignorăm cu prea mare ușurință taxonomia *istorică* a influențelor, afluențelor și confluențelor suferite de corpul tematic neomogen al marilor religii. Redescoperirea lui Eliade – savantul, nu autorul beletristic – are valoarea de-a corecta impresia de omnisciență pe care o afișează reductivismul filozofic de sorginte kantian-iluministă.

25 septembrie

Voi consuma ultimele trei luni ale anului într-un dificil *iter in Germania*. Este prima ieșire consistentă într-un Occident căruia România îi datorează modernitatea. Copilăria petrecută în comunism și adolescența de tranziție par să fie un timp cu sămbure, dar lipsit de miez. Mă decid să accept contractul cu memoria prin recursul la asceza jurnalului. Fermentul educației literare amână, încă o dată, beatitudinile uitării de sine sau extazul liturgic al unei beții mistice.

29 septembrie

Există o chemare a nemuririi pe care ar trebui să s-o numim *apel*. La dispeceratul conștiinței diurne, răspunsul vine automat: ocupat. Pentru teologia adâncurilor suntem indisponibili. Față de lume și psihologia suprafeței avem, în schimb, nesfârșite preocupări. Când apelul acesta al

nemuririi va înceta să mai formeze prefixul localității noastre, este semnul că ne-au fost înghițite și ultimele rămășițe de neliniște și adevăr. Pentru cei care cultivă asceza, acest *apel* sacru nu provoacă angoase, ci nostalgia renunțării și curajul saltului în veșnicie. Cine va reabilita chintesența darurilor vieții, dacă nu îndrăzneala înfruntării sfârșitului?

9 octombrie

Germania trăiește astăzi într-o economie cu productivitate restantă, beneficiind de achizițiile structurale ale trecutului, dar avansând mai ales prin speculațiile financiare ale economiei de tip „casino”. Preluarea moștenirii estice și costurile extreme ale asistenței sociale au multiplicat riscurile pe piața germană de investiții. Munca de bază, dar mai ales sentimentul datoriei au fost asumat de străini, cei mai mulți lucrând fără permise legale de ședere, cu drepturi reziliate sau chiar amputate. Augustin, un prieten român care lucrează în fiecare zi cam 12 ore, îmi povestea cum iarna trebuia să-și încălzească mâinile în betonul cald turnat în cofraje. Un alt amic lucrează 14 ore zilnic într-un abator – pe post de dirijor al unei hecatombe industriale. Majoritatea bărbaților est-europeni, acești eroi disperate ai șantierelor 24/7, sunt exploatați într-un regim cinic și umilitor. „Sclavie pe schele” ȕpa recent un tabloid nemțesc...

12 octombrie

Prieteni sunt doar cei care îți acordă încrederea și, astfel, o parte din trupul lor. Cum să iubesti în absența unui legământ? Oricât am vrea să evităm dualismele, trupul își cere drepturile. *Habeas corpus*. Și totuși, de ce oare trupul are nevoie de atâtea umilințe pentru a înțelege binecuvântata suficiență a verbului „a fi” în raport cu

uitucul „a face” și hrăpărețul „a avea”? Pe lemnul Crucii, bunăstarea ființei a fost restaurată.

4 noiembrie

Germania secolului XXI demonstrează victoria modernă a protestantismului, în bine și în rău. Din catolicism rămân mănăstirile goale, programele caritative, asistența socială și curiozitățile culinare. Să recunoșc însă calitățile civice: cultul exactității, seriozitatea promisiunilor, valoarea încrederii sunt toate variații seculare ale unui etos religios specific nordului european. Rata diminuată a corupției ține de-o etică care la noi se găsea, înainte de comuniști, doar în microclimatul sătesc și sătesc al Transilvaniei. (De ce, chiar înainte de orice spasmofilie rasistă, imaginea grecului la români diferă atât de mult de imaginea neamțului?) După generalizarea codului balcanic al muncii, aceste beneficii alogene s-au pierdut în zarea neantului valah.

18 noiembrie

Solemnitatea cu care nemții vorbesc despre marea lor *cultură* este monumentală. Excelent cunoscător al locurilor, Paul Zarifopol nota undeva, ironic: „Este o frază, odinioară banală chiar la vecini, în tot cazul consacrată de naționalismul nemțesc: că germanul este, prin esență, adânc sentimental, liric și visător. Germanul tipic te întâmpină invariabil cu acest cântec când vine vorba de filozofat asupra raselor...” Liric și visător, cu gândul la Heine: „Franzosen und Russen gehört das Land, Das Meer gehört die Briten, Wir aber besitzen im Luftreich des Traums / Die Herrschaft unbestritten” ...

15 decembrie

În primele două luni în München am schimbat șapte domiciliu. Am stat două săptămâni și pe *Türkenstrasse*, undeva în spatele Universității; N. Iorga locuise aici în primul lui stadiu german de documentare la *Bayerische Bibliothek*. Acum m-am mutat spre *Klinikum Grosshadern*, iar casa în care sunt găzduit cu profundă generozitate creștină de-o văduvă a Bisericii mi se pare ocrătită.

2001, 3 ianuarie

Între Arad și München sunt doar zece ore pe șosea; ele administreză, însă, un șoc psihologic de proporții: e foarte instructiv, pentru alcătuirea unui dosar antropologic al tranziției să ascuți tânguiriile unui cetățean burghez german (sau, în genere, „european”) și cele ale unui român de clasă medie. Ce îi diferențiază este ordinul de mărime al „nevoilor” proprii – acestea măsoară nu doar exigențe estetice sau culturale, ori conceptul păgân (sau creștin) al demnității, ci și conturul unei anumite disponibilități sau, pe șleau spus, bunăvoințe. Dar să revin. Aglomerarea isterică sau psihotică a nevoilor (care, atunci când sunt culturale, funcționează mimetic) slăbește puterea dăruirii de sine. În România, și pretutindeni în lumea a treia, oamenii au nevoi biologice limpezi, însă tot mai puține dorințe simbolice. (Naționalismul este o *nevoie* care răspunde crizei de apartenență indusă de contestarea universalilor în zorii modernității; pentru cei fagocitați de postmodernitate, relevanța acestei identități simbolice a dispărut.)

8 ianuarie

Nord-americanii și europenii sunt cei mai mari producători de energie și deseuri din lume. Descopăr aici în Germania cât de puțin profetic era Foucault vorbind despre om ca despre „o invenție”. Sexualitatea este limita

ultimă a auto-inventării; utopia modernă a nașterii sinelui printr-o decizie a voinței. Cultural, din păcate, Germania tinde să devină o mică *America* liberală. Ce roman ar mai fi scris Kafka? Dar cine nu aspiră în mod secret la securitatea SUA – țara protejată de generalul Atlantic sau de amiralul Pacific, înainte de toate. Abia apoi Generalul Patton...

10 ianuarie

A scrie fără destinație *imediată* reprezintă cea mai grea provocare pentru școala demnității. La München înțeleg că scriem mai mult pentru a ne reciti foarte des. Și totuși: scrisul păstrează în dialog toate virtuțile interiorității. Trebuie să recunoaștem că suntem făcuți să vorbim tot timpul: în vise, în veghe, ziua și noaptea. Minte nu încetează să-și caute un partener de conversație. Din păcate, de cele mai multe ori vorbim cu noi înșine; foarte rar cu aproapele nostru și mai niciodată cu Dumnezeu...

15 ianuarie

Ascultând *Poemul simfonic* de Liszt, alături pe Smetana și Dvořák, ajung să înțeleg mai bine noțiunea de *Mittel-Europa*. Pentru un contrast nordic, cu accente slave, este suficient să-ți purifici atenția într-o audiție a albumelor lui Arvo Pärt (remarc piesele minimaliste din *Alina*, dedicate unei fetițe decedate prematur).

20 ianuarie

Dumnezeu ne iubește, în pofida păcatelor, mai mult decât ne iubim noi înșine. Când uităm asta, ne răzburâm ca îngerii căzuți și scuipăm pe mormântul reavăn al aproapei abia îngropat.

21 ianuarie

Cum să nu confunzi transformarea conceptului creștin de jertfă în practica stoică a apatiei? Cum să nu convertești miza creștină a „despățimiri” și al „nepățimiri” într-o nepăsare jertfită zeului fatalității?

23 ianuarie

Jurnalul de călătorie al lui A. E. Baconsky este stilizat aproape de perfecțiune, însă rămâne, după gustul meu, trist prin anistorism și contextualizare culturală. Popi însă traversa Siberia contabilizând rezerva botanică „sovietică” fără să admecii hemoragia sinistră a Gulagului? În contrast, popasul în marile metropole occidentale dă naștere unui comentariu superior și volatil; paginile sunt aglomerate de citate în limbi cu rădăcini latinești, interzise acasă, sub felinarele „obsedantului deceniu”. Suspendarea eticului prin salvarea esteticului: aceasta a fost decizia atător admiratori ai „marii culturi” care, alături de clericii poltroni, nu mai aproximă *condiția politică* a binelui, frumosului și adevărului.

4 februarie

La Cluj, am consemnat una dintre cele mai fericite momente ale acestui început de an. Într-o dimineață luminoasă, încălzită de un soare blând și suveran, am întâlnit în fața catedralei ortodoxe o băbuță ageră și tare mintoasă. Venea din Feleac, și era doar în trecere, pe la rude. Niciodată nu voi uita această țărancă de 80 ani, al cărui chip avea bunătața nepieritoare a unei icoane. Tăcută, așteptându-și fiica pe treptele bisericii, bătrâna avea o inimă de aur. Am conversat preț de aproape un sfert de ceas, eu atârnând în mâini patru sacoșe pline cu cărți, iar dânsa cu mâinile aspre, muncite și scumpe la înfățișare. Ne-am întreținut pe câteva întrebări omenesti,

vorbind despre casă, biserică și lume. Cuvântul bătrânei nu era dres cu slove multe, ci cu putere. Am învățat atunci de ce Îl cunoaștem pe Dumnezeu în smerenie, cât de inefabil e dorul aprins după Sfânta Împărățanie, cum găsești mângâierea în Psaltime (din care mi-a și recitat, pe de rost și în șoaptă, o duzină de versete). Când ne-am despărțit, i-am dăruit volumul *Despre rugăciune* al Arhimandritului Sofronie, sperînd că, poate, astfel mă va pomeni.

Nu vreau să trec drept poporanist bovazic povestind această întâmplare. Nu știu dacă bătrânică era reprezentativă pentru românul „cel cu șapte vieți”. Avea însă o minte limpezită de har și o îndrăznire fără de osândă în cele duhovnicești, atât de aproape de simplitatea viețuirii monastice. Femeia era mama unei fete care-și lepădase credința. (Pentru țărani, când uiți ceva, sigur l-ai lepădat.) Mut de admirație și rușinat în fața genului acestei țărânci, astăzi complet ignorat ca profil, am plecat fericit, dornic să binevestesc și altora mica minune a zilei. Cum să aduci un omagiu *acestui* suflet care a învățat rostul Bisericii gustând din dulceața Psaltirii?

28 februarie

O etică „de dreapta” și o sensibilitate „de stînga” sunt indispensabile unei juste orientări în cetate. Câte vanități nu sufocă însă aceste condiții necesare și suficiente pentru echilibrul politic al dreptății?

1 martie

Cearta cu filozofia. Când Heidegger citește istoria creștinismului primar, el adoptă o grilă polară, identificând pe de o parte *kerigma* și experiența facticală (tot ceea ce ține de nivelul preteoretic al conștiinței, căci dialectica ucide *teologia crucii* și nebunia paulină), iar pe de altă parte

dogma tematizată printr-o „antropologie elenică” și metafizica trinitară de tip „neoplatonic” a patristicii. Evident, în spatele acestei hermeneutici se află o altă dogmă, acreditată de marele istoric Adolf von Harnack (1851-1930), a cărui faimoasă antiteză între „moștenirea iudaică” și „moștenirea greacă” evidențiază astăzi câteva flagrante contradicții. Cum s-ar explica adeziunea monahismului la dogmatica trinitară a Niceii, dacă experiența monahală interiorizează, într-adevăr, mistica apocaliptică și eshatologică a primilor creștini? Pentru Heidegger, corupția experienței factuale a Evangheliei (provocată – după mărturia scriitorilor pauline – de o așteptarea încordată a venirii Domnului) începe probabil mult înaintea lui Augustin, cu școala alexandrină. Ulterior, forjarea unui concept ontologic în crezul nicean (*homousios*) definitivează procesul de elenizare a creștinismului. *Experiența credinței* (înțelesă ca drumetie sau pasaj: *Er-fahrung*) încorporează metafizica „greacă” a Trinității (văzută aici, ca și de către Noica, drept soluție la problema clasică a unului și multiplului).

Totuși, *Crezul* nicean nu este, trebuie s-o recunoaștem, un comentariu creștin la Parmenide, ci interpretarea proclamăției evanghelice a lui Iisus ca „Domn și Dumnezeu” (Ioan 20, 28). La limită, autonomia acestei metafizici în raport cu experiența factuală a credinței ar sugera că dogmele Bisericii sunt un simplu efect de limbaj cultural; de ce să nu spunem însă același lucru despre dogmele filozofilor („binele”, „adevărul”, „frumosul”)? Heidegger este captiv unei scheme istoriografice care, în Germania începutului de secol XX, a exclus din formarea tinerilor teologi creștini un contact serios cu patristica greacă. Or, pentru Grigorie de Nyssa ca și pentru Maxim Mărturisitorul, uzul conceptelor

metafizice grecești (natură, individual, general, etc.) este vital pentru clarificarea elementelor dogmatice din Crezul Bisericii. Cu toate acestea, teologia lor nu încetează să vizeze concretul, deci să presupună o participare „factuală” în orizontul deschis al revelației lui Dumnezeu. Mai mult, limbajul ontologic (Exod 3, 14) marchează chiar textele biblice (Exod 3, 14; II Petru 2, 4; Evrei 11, 1), așa că teza lui Harnack & co. nu poate sta în picioare.

2 martie

Ce ar putea suspenda *definitiv* aplicația noastră desăvârșită la neputință și deșertăciune? „Speranța mea este frică”, cu gândul la un impact extern și vital. Între timp, mă lupt cu imperfecțiunea demolatoare a cuvintelor...

5 martie

Complexele lingvistice evocă complexe identitare. Așa cum la noi în perioada interbelică sau în Rusia conțelui Tolstoi, citomania franțuzită sugera ideea emancipării, pentru nemți astăzi apelul la o limbă anglo-americană evocă aspirațiile mulțimii la cultura divertismentului.

7 martie

Pentru Heidegger, istoria scolasticii începe mult prea devreme, în timp ce pentru Gilson mult prea târziu. Să spui că teologia lui Augustin are *pedigree* neoplatonic mi se pare circular, dacă ne gândim că neoplatonicii au avut ei înșiși o sensibilitate apofatică. La fel, să declari că onto-teologia nu exclude nici o epocă din istoria cugetării creștine mi se pare fals și nefast. Platon a surprins transcendența radicală a Binelui în raport cu ființa, iar Plotin nu a gândit niciodată Unul ca pe o ființare individuală. Critica categoriilor istorice folosite de Heidegger este indispensabilă pentru a ieși din captivitatea unor false dileme hermeneutice.

Filozoful german a vrut un Dumnezeu *fără* ființă, dar nu *dincolo* de ființă (*Dieu sans être*, ceea ce nu echivalează cu *Dieu sans l'être*). Suntem încă departe de teologii apofazei: Dionisie Areopagitul, Maxim Mărturisitorul sau Grigorie Palama. Dar, spre deosebire de H.U. von Balthasar, Heidegger n-a vrut să reabiliteze iubirea, revelată în epistolele iocanice ca nume divin (iar nu *concept* epistemic). În locul istoriei mântuirii (*Heilsgeschichte*), filozoful introduce „istoria ființei” (care, în propria sa exegeză, include doar două popoare: pe greci și pe nemți). Elocventă în acest sens este cartea de meditații contemporane asupra „ad-venirii ființei”. *Beiträge zur Philosophie*, un volum sentențios, flatulent, iar pe alocuri isteric.

8 martie

De ce să remarci zilele mediocre, bruiate de eșecuri administrative, deranjamente telefonice, erori de computer, mărunță contabilitate epistolară, documentare TV și dezolarea fumurie a primăverii? Notăm aceste scăderi pentru a ne putea rușina de ele.

9 martie

Doar rugăciunea poate trăi „imparticipabilul” suferinței și al morții. Celălalt resimte invizibil deschiderea către o altă lume. În rugăciune, suferința aproapelui nu devine, pentru mine, sursa unui profit (așa cum se întâmplă după regulile pieței). Câte *plăceri* sunt participabile și câte *bucurii*? Nu cumva autismul plăcerilor goale derivă din statutul lor reversibil? Bucuriile, în schimb, nu pot fi repetate, ci doar amintite. Satisfacția lubrifică a hedoniștilor nu trezește nimănui simpatia, ci doar invidia; pe câtă vreme bucuria (prilejuită doar de sacrificiu și dăruire de sine) trezește în mod natural *dragostea*. Plăcerea are o cauză și un obiect, fiind o experiență instrumentală. Bucuria nu

are o cauză unică, nici un obiect precis. Pentru aceste considerații, distincția fenomenologică a Sf. Augustin între verbele „a te folosi” (*uti*) de *cena* și „a te bucura” (*frui*) de *cina* rămâne decisivă. Din aceste două dispoziții afective fundamentale derivă și caracterul iconic și, respectiv, idolatru al gesturilor umane.

10 martie

Revelația adevăratei copilării, cea care intră cuminte prin porțile Împărăției, nu vine citindu-l pe Freud, ci pe Dostoievski.

11 martie

Prăznuirea Sf. Sofronie al Ierusalimului (550-638), prieten cu Ioan Moschou (*Limonariul*) și Maxim Mărturisitorul. Îi datorăm Sf. Sofronie și *Viața Sf. Maria Egipteanca*, pomenită în a cincea duminică din Postul Mare. În 637, ca patriarh al Ierusalimului, el a predat orașul în mâinile califului Omar I. Singura monografie pe acest subiect a fost scrisă, *pro Oriente*, de actualul cardinal al Vienei, Christoph von Schönborn. Când vom recunoaște și noi, ortodocșii români, importanța temeiniciei vocației cărturărești pentru ierarhii Bisericii?

12 martie

Între generația Woodstock sau Paris 1968 și generația 2000, defilind la Berlin într-un gigantic „Love Parade” sau „Gay Pride” (ceea ce este totuna), diferențele sunt poate nu mari, dar cu siguranță semnificative. Conformismul gregar și amnezic al noii generații amintește de o stagnare mentală tipică epocilor de tranziție. Cum să enumăr ereziile burgului nemțesc? Unde să încep și cu ce să termin? Trecând prin campusul „universitar” din *Studentenstadt* descopăr un masiv dispreț la adresa virtuților

eroice ale fostei civilizații teutone. Când treci pragul căminului plonjezi fără să vrei în imperiul testosteronului și regatul foliculinei. Îmi vine să cred că nemții ar deveni oricând laureați olimpici la gimnastica erosului. Ei conceptualizează sexualitatea în parametri ingineresti. Aluzia sau metafora sangvină, specifică mediteraneeenilor, are foarte puțină trecere. Erosul pentru nemți trebuie să aibă violența unui bulldozer. În plus, mai la nord, civilizația confortului i-a infectat pe prusaci cu maladiile efeminării, antrenându-i în fantezii homosexuale deschise (i.e., obscene). Precum într-un cartier al vechii Rome, îmbierea ostentativă la saturnalii atestă un deficit de virilitate.

13 martie

Oricât de mult l-aș fi uitat, Cioran reîntră în jocul aforismelor: „*singura armă împotriva mediocrității este suferința*”. Chiar și atunci când sunt religioși, tinerii occidentali au un țesut ontologic perforat de sentimentalisme. Nu este oare obligația europenilor, a celor care au inventat politicul, să gândească nihilismul până la capăt?

14 martie

Omul se poate schimba, deși traumele fizice ale adolescenței nu se depășesc decenii la rândul... Pentru o femeie castă, violul declanșează acea durere fizică repulsivă însoțită de sentimentul *prăbușirii* interioare. Ce terapie să urmeze, în goana sufletului după uitare și neadevăr? Pățimesc și asurzesc gândindu-mă la o asemenea suferință a firii femeiești: cum să pedepsești tăgăduirea atât de barbară a frumuseții unei fecioare? Nu știu aici decât o singur comentariu: lacrimile, fără de care orice rugăciune va rămâne stearpă. Condiția transcendentă a integrității noastre nu poate fi păstrată decât prin rugăciune — actul de

transfuzie între două regimuri ontologice, pactul invizibil care deschide supapele minții.

15 martie

Aici, la depărtare de casă, cuget la felul în care se tocmește o familie. Cât ține de reguli care se cuvîn urmărite din timp și apoi împlinite la unison? Cât este har și dăruire, sau îndreptare de parcurs? Viața alături de celălalt nu poate fi decât o sinteză între acest joc al detaliilor fac un „noi doi” (și după care îi recunoști pe îndrăgostiți). Când se trezesc în experiența iubirii, adolescenții pot fi nu doar geniali, ci aproape de vocația sfințeniei.

16 martie

Un cămin curat aproape ca o farmacie, dar încălzit sufletește; un casnic bun își iubește lucrurile, le acordă o atenție răbdătoare. În atelierul său, Brâncuși își mângâia pietrele șlefuite. Le dădea astfel nu doar strălucire, ci suflu. (Mă gândesc mai ales la „Oul” nuntit sau „capul de copil”.) Domesticirea, aceasta este vocația mamei. O spune Sf. Grigorie de Nazianz, episcopul diafan, în cuvântarea sa nupțială către tânăra Olimpiada: „nici cel ce îmblânzește lei nu dobândește cu forța furia fiarei, când aceasta fierbe suflând și scrâșnind, ci o îmblânzește mângâind-o cu mâinile și cu cuvinte blânde”. La antipozi, vampa nu știe să îmblânzească, ci să dreseze. Soția și mama umanizează animalitatea bărbatului, în care poate scruta uneori toată neputința egoistă a pruncului nou-născut. Mama îmbunează sufletele doborâte de patima mâniei. Ea dă totunjime suprafețelor rugoase. Poate nu întâmplător pentru primii greci sufletul era sferic, iar orbita stelelor circulară.

17 martie

Ar trebui să deprimem știința detaliilor – cele care dau formă artei și vieții. Lunile acestea pline am descins, nevăzut, în siturile arheologice ale familiei mele, făcând efortul afectiv și intelectual de-a filtra, de-a primi și de-a înțelege, fiind conștient de privilegiile și primejdiile distanțării. Decalogul biblic ne cere să recunoaștem ca ființe relaționale, îndatorate părinților pentru darul *vieții*, dar nu și pentru al *existenței*. Această recunoaștere a paternității și a maternității biologice nu luminează continentele de obscuritate, întâlnirile crude, ratate sau imposibile ale copilăriei și adolescenței. Trecutul, ca rezervor infinit de semnificații inconștiente, nu are un „sine” decât atunci când este individualizat printr-o hermeneutică retrospectivă. Teama de trecut este ecoul unei nefirești gestuni a spațiului lăuntric. Când, fără voia noastră, amintirile în clocot, stomacul memoriei suferă de ulcerări.

18 martie

Hermeneutica este un remediu alcalin. Artă subtilă și anevoioasă, această hermeneutică reface legăturile pierdute între nervurile sensibile ale arborelui vieții. Timpul nu vindecă nimic, dacă n-ai pricepera făurarului de-a topi imaginile oxidate în amniosul bolnav al inconștientului (sau al inconștienței). În lumina magică a focului minții, chipuri noi ies la iveală. În judecata trecutului este nevoie de compasiune și discernământ. Atunci nu te va sminti neștiința oamenilor de-a vorbi unul cu altul, fie că sunt tineri dar grăbiți, fie slăbiți de adânci bătrâneți.

19 martie

Secretul fericirii casnice nu cred să poată fi adăpostit decât sub pridvorul iubirii materne. Să asimilezi alteritatea

înseamnă, între altele, să nu lași viața celuilalt încolțită de patimi. Afectele noastre sunt, vai, din copilărie, prost cizelate. A iubi matern înseamnă, până la un punct, a ști să asști copilul în toate stadiile de formare a umanității sale. La noi, cele mai multe mame s-au născut într-o Românie stalinistă. Era prea târziu pentru a mai învăța *cum* să devină sofi și mame creștine. Cred totuși că, în orice epocă, o femeie verifică mai ușor decât un bărbat ipoteza lui Tertulian despre *anima naturaliter christiana*.

20 martie

Între dureri și suferință nu există, firește, nici o sinonimie. Posibilitatea legăturii dintre aceste două forme de pătimire este verticală. O durere care îndoliază trupul unui copil (e.g., foamea) sau al unei femei (e.g., violul) nu poate să atingă doar corpul fizic; violul și foamea atacă o demnitate ontologică, lezând chipul lăuntric al omului, iar nu doar onoarea civică, atacată de violența verbală a străzii. Violul și înfometarea – practicate liber de torționari, în lagărele de concentrare – sunt mai mult decât niște umilințe morale; întrucât imobilizează exercițiul voinței și al libertății fizice, aceste abuzuri vor să descalifice datele primar-verticale ale umanității.

22 martie

Discutând ieri cu un prieten despre subiectul „sexualitate” a revenit pe tapet întrebarea: „Technik oder Kunst?” Sau, eventual, nici una, nici alta? Aici aș vrea să cred că tradiția ne spune că într-o familie creștină sexualitatea nu devine nici artă pentru artă, nici tehnică depersonalizată, ci doar un mod de manifestare al unei iubiri atinsă de neliniștea nemuririi. Există, sunt sigur, un mod egoist, animalic și decerebrat de-a trăi sexualitatea. Cum anume se recunoaște pornografia într-o relație

liberă? Simplu: prin anularea relației cu privirea celuilalt, când partenerei regresează într-o singurăătate chinută de obsesia autosatisfacerii. Ultimul meu argument teologic ține de apelul la „ochiul interior”, adică la simțul intern, inhibat nu de prejudecăți, ci modelat de o sensibilitate castă și duhovnicească. Tranziția spre cadrele firești ale iubirii este foarte dureroasă, odată ce patimile ne-au emaciat strălucirea de odinioară. Trăim însă într-un timp care, după ce a negat puterea credinței de-a manifesta invizibilul, nu mai vrea să recunoască legitimitatea noțiunii de „fire” sau „natură”.

Așa poți înțelege valoarea epistemologică a fecioriei pentru abordarea holistică a sexualității; astăzi, creștinii laici se rușinează să vorbească public despre feciorie, deși apucăturile proaste devin buruieni în solul neglijent al tinereții. Dacă această sensibilitate castă lipsește, atunci poezia relației se condamnă la eșec; *creștinii* nu-și pot iubi aproapele *fără* să aibă frica lui Dumnezeu. Pentru cei ruginiți în obsesii pornografice, frica de Dumnezeu trebuie să le pătrundă mintea, până la despărțitura între duh și suflet. Lupta nu este *doar* împotriva chimiei organice a trupului care fierbe mustul poftelor și al imaginației perverse. Reduta care trebuie cucerită este inima, locul tuturor dorințelor secrete, cimitirul vechilor înfrângerii, al viselor spulberate, al nevoilor iluzorii; acolo, în taințele inimii, se scrie povestea mântuirii. Numai acolo se câștigă bătaia binelui cu răul, urâtul și amarul.

23 martie

Chiar dacă Dumnezeu vrea să ne lipsească de un lucru – oricare ar fi acesta – nimic n-ar trebui să ne împușineze recunoștința. Toate faptele vieții noastre – și cele care includ erosul – ar trebui îndrumate de-o

sensibilitate liturgică. Un etos al slujirii s-ar cuveni să prescrie măsura fiecărui semn de afecțiune. Nu este gratuitatea relieful iubirii? Nu este pornografia finalitatea unei culturi utilitariste (maximă plăcere, minim de responsabilitate)? Prea frecvent, mecanica inginerească a instinctelor strivește „corola de minuni” a iubirii. Printr-un calcul rece, de răpitor marin, voința mea de putere obiectualizează prezența celuilalt, pregătind abandonul. Sfășim amândoi în drama reciprocei condiționări. După o iubire falsă, când ești rănit de moarte, nimeni nu-ți mai veghează la căpătâi. Îți va trebui atunci o mare umilință ca să te recunoști prizonier al propriilor fantasmе.

24 martie

Sunt încă la München. Am deșertat, într-o noapte, un poem în proză și o proză într-un poem. Rezultate proaste. Pentru a scrie bine trebuie să ai un simț șlefuit al suprafeței (nimic *superficial* în aceasta). M-aș fi așteptat ca Nicolae Steinhardt să aibă comentarii mai inspirate pe această temă în volumul despre *Ispita lecturii*. În critica literară, Steinhardt surprinde mai puțin decât în teologie.

25 martie

E *Buna-Vestire* și merg la cea mai veche biserică grecească din München. Ridicată din temelii la sfârșitul secolului XV, în anul 1829 clădirea bisericii a fost dăruită de regele Ludwig I al Bavariei comunității grecești compusă – ca și astăzi – mai ales din negustori. Este un loc primitiv, pe care mulți credincioși îl vizitează în cursul săptămâni, când au loc privegheri de seară, cu Liturgia euharistică celebrată la ora unu din noapte. La aceste slujbe de seară vin mai ales oamenii simpli, studenți de diferite naționalități, anonimi. Centrală, dar și discretă, este o biserică căutăată care îți oferă darul intimității.

De această dată recepția autorităților a fost importantă, însă decepția credincioșilor deloc neglijabilă. Dacă liturghia ne oferă imaginea cosmosului nevăzut, cum credea Sf. Dionisie Areopagitul, atunci astăzi curtea raului trebuie să fi fost flancată de stindarde grecești. Este ultima tragicomedie inventată de elini și găzduită duminical în *Salvator Kiribe*. Când „toată grija cea lumească” se cuvenea s-o lepădăm, simbolurile naționale ale Eladei își făceau drumul spre altar. Drapelele erau purtate de niște nefericiți pionieri, îmbrobodiți cu eșarfe și îmbrăcați în costume marinărești. *Buna-Vestire* este, într-adevăr, sărbătoarea națională a Greciei și, de aceea, mai nimeni nu se gândește la acel eshatologic „fiat” rostit de Maica Domnului. Domină, compensator, euforiile tribale ale unor inși care nu mai știe nimic de elanul universalist – teologic și duhovnicesc – al Bisericii apostolice.

În asemenea situații atât de profund ideologizate – repetate fără dificultate la Moscova, București, Belgrad, Sofia ori Atena – ajung să cred că liderii ecleziastici au renunțat chiar și la mîmarea adevărului Evangheliei în teatrul scurt al slujbelor de parohie. Patosul genuin al implicării lipsește, și nici măcar buni suflători de scenă nu mai avem. *Unde malum?*

26 martie

Care este boala noastră de moarte? Este destul să deschizi serrarul confesiunilor ratate. (În trecere, mă gândesc la cum se pregătește și cum se lichează urmele morții în imobilele comuniste: moartea în bloc, sau moartea la bloc, această hidroșenie comică care merită un studiu antropologic.) În arhipelagul subconștientului atâtor români, trama îndoliată a familiilor de la oraș explică ruptura de comunitatea organică a satului, cu toate

sfințele sale rânduiești. Această rană sângerează în sufletul celor mai mulți adulți, izgoniți, traumatizați și risipiți în orașele „marii revoluții socialiste”. Povestea lor plină de nefericiri se „oglindește” în istoria mlaștinoasă a unui popor obișnuit cu vasalitatea. Pentru a se tămădui, oamenii se adăpostesc în coșciugul vorbăriei. Împăcarea la care recurgem, ca actori ai subteranei, nu este decât expresia unei neurastenii colective. În absența măturisirii, salonul limbuște se preface claustrofobic într-o saună defectată. Acolo domină numai obscuritatea și sordidul.

27 martie

Iubirea îți dă dreptul la credință și speranță: nimic care să apese, nici pe tine, nici pe *celălalt*.

28 martie

Compar biografia lui Vasile Voiculescu cu cea a lui Dumitru Stăniloae și mă întreb ce anume face dintr-un om cultivat și-o personalitate vibrantă? Pe Voiculescu vreau să-l rețin cu ultimele sonete hieratice, în nostalgia împăcării finale. Cu toată gingășia rostirii la vârsta senectuții, Părintele Stăniloae era totuși bântuit de stranii puseuri justițiare (mă gândesc în primul rând la nedreapta sa atitudine față de greco-catolici în anii când aceștia erau persecutați).

29 martie

Să-ți amintești tangențial trecutul e decisiv pentru a anihila mecanismele resentimentului: miza acestei arheologii nu este răzbunarea, nici răscolirea rănilor, ci înțelegerea prin compasiune. Un monah îmi spunea că au trebuit să treacă zece ani pentru ca, după luarea voturilor, să se fi împăcat *definitiv* cu tatăl său. Bărbăția presupune o inteligență aristocrată. Când bărbatul recurge la amenințare sau șantaj,

atunci el devine un barbar, un venetic și un bătăran. Bărbații „tari de cerbice” se cuvin priviți cu ironie și fermitate. În cuvintele lui Cesare Pavese, „s-ar putea să fie mai conformiști copiii decât adulții și noi să nu ne dăm seama pentru motivul că ei trăiesc în luptă cu adulții și sunt constrânși să-și manifeste obiceiurile în taină.”

Generația '90: despre religie și schimbare

MIREL BĂNICĂ

Transformările dramatice din societate pe care le-a cunoscut România sub regimul totalitar comunist timp de 50 de ani, nu au dus la „dispariția” religiei ortodoxe, așa cum s-a dorit inițial de către arhitecții noii orânduirii impuse de Moscova. Orientarea „materialist-dialectică” și secularizarea intensivă a *instituțiilor* bisericesti practică de către autoritățile comuniste au avut ca rezultat o „reajustare” a religiei ortodoxe în funcție de constrângerile vremurilor dificile traversate. Din punct de vedere sociologic, religia ortodoxă a fost legată de dinamica socială și culturală a modernizării comuniste care dorea, după cum scrie profesorul Hermann Lubbe de la Universitatea din Zurich, Elveția, o „slăbire a semnificativității religioase perceput ca mijloc de control social”¹. Momentul 1990, marcat de schimbarea de „regim de istoricitate”² precum și formidabila „renaștere” religioasă care i-a urmat se înscrie deci într-un cadru specific, bine delimitat istoric și social. În paginile ce urmează vom încerca să definim principalele caracteristici ale *săptului religios* specific tinerilor de la începutul acelor ani, sub forma unor reflecții, dar și a unor

¹ Herman Lubbe, *Secularisation des institutions religieuses* în „Revue de méthaphysique et de la morale”, Armand Colin, Paris, no.2/ 1995.

² Expresia aparține profesorului Francois Hartog, *Régimes d'historicité: présentisme et expériences du temps*, Seuil Paris, 2003.